

STRATEGIE PODPORY NADANÝCH A MIMOŘÁDNĚ NADANÝCH ŽÁKŮ

NADANÝ A MIMOŘÁDNĚ NADANÝ ŽÁK

Nadání je nejčastěji definováno jako soubor schopností, které umožňují člověku dosahovat výkonů nad rámec běžného průměru populace. Uvádí se, že takových jedinců je v populaci 3 – 10% (někde až 20%).

Mimořádné nadání se může objevit v mnoha oblastech, např. v oblasti rozumových schopností, ale také v tvořivosti, hudbě, tanci nebo sportu. Dle vyhlášky 73/2005 Sb. O vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných v platném znění § 12 odst. 1 se „jedná o jedince, jehož rozložení schopností dosahuje mimořádné úrovně při vysoké tvořivosti v celém okruhu činností nebo v jednotlivých rozumových oblastech, pohybových, uměleckých a sociálních dovednostech“.

CO POTŘEBUJÍ NADANÍ VE ŠKOLE

- ✓ Posun ve svých znalostech, něco se naučit, pracovat na své úrovni
- ✓ Naučit se učit
- ✓ Práce s chybou, korekce perfekcionismu
- ✓ Nebýt stále nejlepší bez práce, zažívat i neúspěchy
- ✓ Neznechutit školu, ale zároveň se naučit respektovat pravidla školy
- ✓ Rozvíjení tvořivosti
- ✓ Rozvíjení sociálních dovedností

METODY PEDAGOGICKÉ DIAGNOSTIKY PRO VYHLEDÁVÁNÍ NADANÝCH ŽÁKŮ

- ✓ Pedagogické pozorování
- ✓ Rozhovory s žákem, rodičem, pedagogem
- ✓ Zkoušky (včetně hodnocení a klasifikace)
- ✓ Anamnéza (komplexní posouzení osobnosti jedince)
- ✓ Studium pedagogické dokumentace (rozbor žákových prací)

FORMY PRÁCE PŘI VÝUCE NADANÝCH ŽÁKŮ

- ✓ Úprava organizace vzdělávání
- ✓ Rozšíření, obohacení učiva
- ✓ Individualizace vzdělávání
- ✓ Skupinová výuka nadaných žáků (např. jazykové skupiny)
- ✓ Volitelné předměty, semináře (např. PVP)
- ✓ Odborné zájmové aktivity (např. kroužky)
- ✓ Akcelerace vzdělávací dráhy (např. předčasný nástup ke ŠD)
- ✓ Odborné exkurze
- ✓ Odborné stáže
- ✓ Žákovské projekty
- ✓ Soutěže (např. Pythagoriády)

DVOJÍ VÝJIMEČNOST

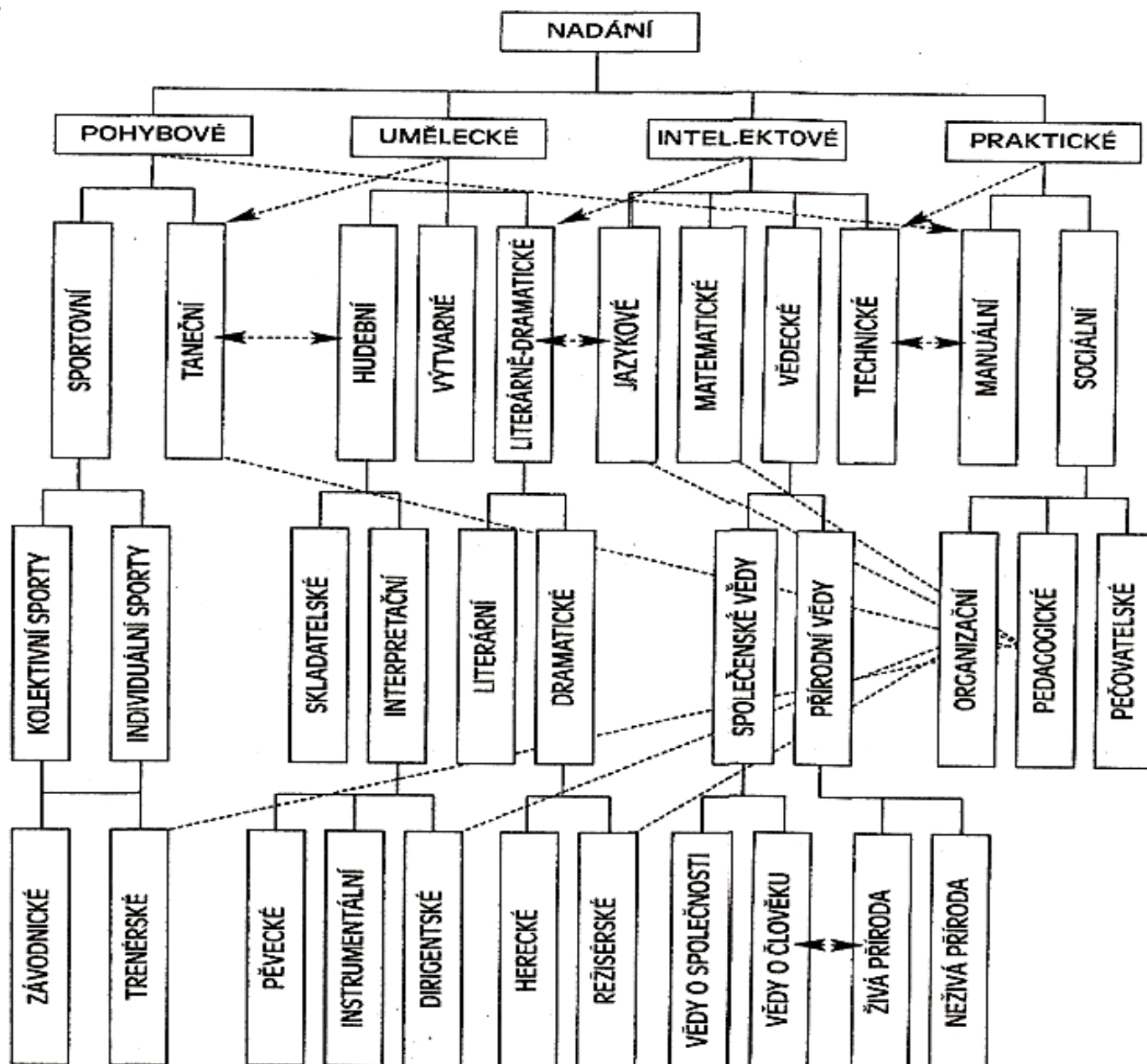
Děti, které mají na jedné straně výjimečné schopnosti – **nadání**, **ale trpí současně určitým handicapem** (PAS, ADHD, ADD, SPU), mají tzv. „dvojitou výjimečnost“. Handicap a nadání se často vzájemně kompenzují, maskují, a proto je nesnadné tyto děti správně diagnostikovat.

OBLASTI NADÁNÍ

Jednotlivé typy nadání se mohou překrývat. Stejný žák může projevovat nadání v různých oblastech.

POHYBOVÉ	UMĚLECKÉ	INTELEKTOVÉ	PRAKTICKÉ
sportovní taneční	hudební výtvarné literárně-dramatické	jazykové matematické vědecké technické	manuální sociální

❖ Nadání v sociálních dovednostech se projevuje v komunikaci, spolupráci, navazování a udržování vztahů, zvládnutí vlastních pocitů, ve společenské obratnosti, empatii apod.

POPIS ZNAKŮ MIMOŘÁDNÉHO INTELEKTOVÉHO NADÁNÍ

Kognitivní oblast – pozitivní projevy

- ✓ Vývojová urychlenost, obvykle rychle a dobře mluví, široká slovní zásoba
- ✓ Rychle chápou, zajímají se o věci navíc
- ✓ Schopnost rychlého učení, vysoká kvantita informací, samy si vyhledávají informace
- ✓ Dobrá paměť, často brzká schopnost číst
- ✓ Dobrá argumentace a schopnost řešení problémů
- ✓ Schopnost zobecňování, abstrakce, syntézy, rádi řeší problémy a mají v oblibě další intelektové aktivity.
- ✓ Hodně zájmů, neobvyklé zájmy, neobyčejná zvědavost
- ✓ Schopnost dlouhodobé koncentrace pozornosti v oblasti jejich zájmu
- ✓ Obliba komplikovanosti, nové je výzva, ne hrozba
- ✓ Rozvinutá představivost

Kognitivní oblast – spíše negativní projevy

- ✓ Menší přizpůsobivost
- ✓ Netrpěliví, když jsou ostatní pomalí
- ✓ Perfekcionismus, nedokáží tolerovat chyby u sebe ani u druhých, hledají dokonalost
- ✓ Často kritizují, ale kritiku sebe sama nesnášejí, na to jsou velmi citliví až přecitlivělí. Svou chybu berou, jako že selhali, jako svou osobní prohru. Chtějí být dokonalí ve všem.
- ✓ Odmítají příkazy
- ✓ Dá se s nimi domluvit, vyhovuje jim více partnerský než mateřský přístup, chtějí diskutovat, argumentovat, ne jen poslouchat nařízení
- ✓ Nemají rádi dril a rutinu
- ✓ Často zvláštní vyjadřování, používání netypických slov, archaismů...

Afektivní (emocionální) oblast

- ✓ Citlivost v personální sféře, až vztahovačnost
- ✓ Upřednostňování starších společníků před vrstevníky
- ✓ Vztahy s vrstevníky – mívají tendenci organizovat, řídit druhé za každou cenu, očekávají od ostatních, že se jim budou podřizovat, tím vyvolávají u vrstevníků nevoli
- ✓ Zájem o otázky morálky, spravedlnosti, smrti atp.
- ✓ Smysl pro humor, někdy zvláštní smysl pro humor. Vidí absurdity jednotlivých situací. Jejich humoru nemusí vrstevníci porozumět.
- ✓ Vysoká vnitřní motivace
- ✓ Nekonformnost, kritičnost

Motorická a smyslová oblast

- ✓ Neobyčejná smyslová vnímavost, často až přecitlivělost např. na hluk, na světlo...
- ✓ Často diskrepance mezi tělesným a intelektuálním vývojem
- ✓ Často opožděný vývoj jemné motoriky. Nadané děti také mohou pociťovat frustraci, pokud jejich kresbičky či výrobky nejsou podle nich dokonalé a může je to brzdit v dalším rozvoji motoriky, mnohdy začnou úplně odmítat kreslit, vyrábět...
- ✓ Někdy se vyskytující nezájem o tělesné aktivity.

MOŽNÉ FORMY VZDĚLÁVÁNÍ

Možnosti systematické péče o nadané jsou poměrně široké. Každá z níže uvedených forem a metod má svá pozitiva i negativa a žádná z nich nemůže být odpovědí pro všechny nadané žáky. V každém případě je však nezbytně nutné výuku přizpůsobit obsahově (nadání mají často neobvyklé oblasti zájmů, což by se mělo odrazit i v jejich výuce), organizačně a metodologicky. Ve vzdělávání nadaných existují dva přístupy, které lze aplikovat na každé úrovni vzdělávání, akcelerace (urychlení) a enrichment (obohacení).

AKCELERACE

Akcelerace neboli urychlení umožní dítěti učit se na úrovni vyšší než mu náleží dle věku (ročníku). Dochází tedy ke zrychlení tempa výuky, případně vynechávání studia materiálů, které už dítě zná. Žáci jsou tak seznámeni s novými poznatky dříve než ostatní, respektive pokryjí stejné množství poznatků v kratším časovém období. Akcelerace může nabývat celou řadu forem, ale jen některé z nich jsou v současnosti využívány v našem školském systému.

Předčasný vstup na vyšší úroveň vzdělávání (počínaje MŠ).	Žák je přijat do školy dříve, než je obvyklé.
Přeskakování ročníků.	Žák vynechá ročník studia a přechází o ročník výše než by měl; většinou k této změně dochází na konci resp. začátku školního roku (např. žák 3.ročníku přechází do 5.ročníku).
Akcelerace v předmětu.	Žák je umístěn do skupiny žáků s lepšími výsledky v určitém předmětu či předmětech; nepostupuje však do vyššího ročníku.
Vertikální seskupování.	Žák je zařazen do věkově heterogenní třídy; mladší tak mohou spolupracovat se staršími.
Paralelní studium.	Žák základní školy může současně studovat některé předměty na střední škole, apod.
Zhuštění studia. Rychlíkové třídy.	Dítě se učí podle normálních osnov, které ovšem zvládne za třetinu času. Většinou dochází k omezení úvodních aktivit, drilu, apod. V ušetřeném čase se věnuje rychlejšímu studiu daných osnov. Poměrně oblíbeno u odborníků.
Studium organizované samotným žákem.	Žákovi jsou poskytnuty studijní materiály, aby mohl pracovat vlastním tempem. Zatímco ostatní děti ve třídě pracují na přednášené látce, tento žák již pracuje na něčem jiném. Dítě přebírá zodpovědnost za časování vlastní práce.
Mentoring.	Žák pracuje s odborníkem v oblasti (možná třídní učitel nebo někdo mimo školu).
Korespondenční kurzy.	Žák absoluuje středoškolské či vysokoškolské kurzy korespondenční formou.
Mimoškolní aktivity.	Žák navštěvuje vzdělávací kurzy nabízené na vyšší úrovni, např. univerzitní.

Akcelerace znamená zvýšenou míru zátěže nejen pro dítě, ale i pro vyučující. Je nezbytné vyžádat si souhlas rodičů dítěte. V některých případech (např. předčasný vstup do školy, přeskakování ročníků) souhlas rodičů vyžaduje přímo zákon. Vzhledem k náročnosti nové situace je zcela zásadní podmínkou, aby dítě rozumělo tomu, co ho čeká, aby bylo emocionálně stabilní. Dítě musí s akcelerací souhlasit.

ENRICHMENT

Zatímco akcelerace je urychlením studia daných osnov, **enrichment** neboli obohacení je spíše proces, který rozšiřuje výuku za hranice daných osnov. K modifikaci výuky dochází ve dvou směrech, jednak dochází k prohlubování informací a současně se rozšiřuje i tematický kruh informací. Nadaní tak nejsou zvýhodňováni vůči svým spolužákům a nepřekračují svůj ročník, zůstávají se svými vrstevníky.

Nezávislé studium, výzkum a umělecké projekty.	Možnost nezávislého studia či nezávislých projektů nabízí dětem neomezené možnosti; mohou pracovat na výzkumech v jakékoliv oblasti, na jakémkoliv tématu. Mohou pracovat samostatně, ve dvojicích či v malých skupinách.
Výuková centra.	Jde o pracovní místa pro jednotlivce i skupiny. Žáci si mohou vybírat, ve kterém z center budou pracovat. Je důležité, aby učitel zajistil, že čas strávený v tomto centru je dobře využit.
Výlety.	Výlety mají být pojímány jako aktivní získávání informací v nejrůznějších oblastech, které mohou žáci později využít např. i ve svých projektech.
Letní programy.	Jedná se o letní kurzy a workshopy (dílny), které jsou určeny pro nadané a talentované. Většinou jsou tematicky zaměřené. Mohou být organizovány učiteli i odborníky.
Mentoring.	Spolupráce s odborníky (umělci, vědci, atd.) v dané oblasti, kteří v rámci školy či mimo ni pracují s nadanými a rozšiřují jejich odborné znalosti v dané oblasti.
Soutěže.	Soutěže mohou být pořádány jak školami, tak jinými organizacemi. Nabývají podob místních, regionálních či celostátních a mezinárodních.
Modifikace výuky v běžné třídě.	Diferenciace výuky v běžné třídě např. zhuštěním učiva a seskupováním žáků podle schopností či zájmů.

Základním předpokladem existence tohoto pojetí je umožnit dětem přístup k extra vzdělávacím materiálům. Je však důležité, aby měly souvislost s obsahem hodin. Lze je pak využít v okamžiku, kdy děti předčasně dokončí úkol nebo aby děti motivovaly k činnosti. Také vhodně zvolené hračky a hry mohou podnítit pozorovací a plánovací schopnosti dítěte.

NADANÝ ČI MIMOŘÁDNĚ NADANÝ ŽÁK V BĚŽNÉ TŘÍDĚ

Nadaní nemají příliš v oblibě dril a časté opakování, které se v běžné třídě objevuje poměrně často. Žák určitou informaci ve škole slyší třikrát: nejprve, když učitel představí téma hodiny; potom při samotném výkladu a na závěr při zopakování učiva. Tento systém práce je pro nadané ztrátou času, většinou si informaci zapamatují napoprvé. Z tohoto důvodu bychom jim měli umožnit pracovat jejich vlastním rychlejším tempem, méně procvičovat a umožnit jim spíše postup dopředu. Výuka by měla být dostatečně stimulující (dostatečně náročná). Nadaní jsou nezávislí jedinci, kteří ocení větší samostatnost nejen při studiu samém, ale i při rozhodování, příp. hodnocení vlastní práce. Také charakter úkolů, na kterých pracují, by se měl nepatrně pozměnit. Vyžadují spíše divergentní, kreativní a abstraktní úlohy. Výuka by měla být založena z velké části na zkušenostním učení. Je zcela nezbytné umožnit těmto dětem styk s intelektuálními vrstevníky, neboť jejich věkoví vrstevníci jen zřídka dokáží ocenit jejich schopnosti a dovednosti, čímž samozřejmě nadaní trpí a následně se to projevuje i v sociální oblasti.

VARIANTY SESKUPOVÁNÍ NADANÝCH ŽÁKŮ

Učební aktivity pro mimořádně nadané mohou být akcelerované, mohou být současně obohacené, aby odpovídaly schopnostem žáků, jejich potřebám, rozvíjely jejich tvořivost a myšlení, aby snížily nudu ve třídě a případnou frustraci žáků. Stejně důležité je však, abychom nadaným poskytli možnost setkávat se s lidmi, kteří jsou stejní jako oni, aby se jim dostalo sociální i akademické podpory. Proto existuje celá řada variant seskupování žáků v rámci třídy, školy i mimo ni.

HETEROGENNÍ SKUPINY NADANÝCH ŽÁKŮ

- ✓ Jedná se o skupiny žáků, které vznikají při kombinování různých ročníků v rámci jedné třídy nebo při vytváření skupiny několika nadaných žáků v běžné třídě.

PULL-OUT PROGRAM PRO NADANÉ ŽÁKY

- ✓ Dočasně vzniklé skupiny nadaných, a to v rámci tzv. pull-out programů, kdy je nadaný žák "vytažen" z běžné třídy a některým předmětům se věnuje samostatně nebo v malých skupinách, ale mimo běžnou třídu.
- ✓ Pracuje na projektech, studuje literaturu, sbírá informace, atd.

POTÍŽE U NADANÝCH

Mimořádně nadaní žáci mají i svá specifika, obtíže a výukové problémy. Častěji se mezi nimi vyskytují žáci s poruchou v sociální oblasti. Někteří bývají sociálně izolovaní, protože si nerozumí se svými vrstevníky, nedokáží správně navázat vztah, uzavírají se do sebe ... Nebo naopak své vrstevníky vyhledávají hojně, ale nedokáží s nimi mluvit o běžných věcech, mluví pouze o věcech, které zajímají je a následně mohou působit na své spolužáky, že poučují nebo se na ně vytahují. V pubertě často používají cizí slova, mohou být zádumčiví, hloubaví, zcela jiní než jejich vrstevníci, kteří je vnímají jako „divné“.

MOŽNÉ PROBLÉMOVÉ PROJEVY NADANÝCH DĚTÍ VE ŠKOLE

- ✓ Pociťování nudy z rutinních úloh, což může vyústit do nevhodných projevů chování ve škole i osobnostních problémů
- ✓ Dominance, neochota pracovat ve skupině
- ✓ Odmítání autority, tvrdohlavost
- ✓ Hlučný nesouhlas a nevhodná argumentace vůči učiteli
- ✓ Přehnané kritizování, netolerance k selhání vlastnímu i druhých, což může mít za následek odmítavý postoj vrstevníků
- ✓ Žertování a posměch v nevhodných situacích nebo nevhodným způsobem
- ✓ Neustálé vyptávání se bez konce
- ✓ Neochota změnit činnost, když se nadaný zahloubal do práce a nyní ji má vystřídat jinou aktivitou

Nadané děti potřebují pro svou práci smysluplnost. Pokud jsou dobře vedeny, najdou uplatnění pro své nadání a stanou se velkým obohacením pro celou společnost.

Mgr. Jana Hromasová
Výchovná poradkyně